

ساختار کتاب

کتاب شب امتحان دین و زندگی انسانی (۳) دوازدهم از ۴ قسمت اصلی به صورت زیر تشکیل شده است:

(۱) **آزمون‌های نوبت اول:** آزمون‌های شماره ۱ تا ۴ این کتاب مربوط به مباحث نوبت اول است که خودش به دو قسمت تقسیم می‌شود:

(الف) **آزمون‌های طبقه‌بندی‌شده:** آزمون‌های شماره ۱ و ۲ را درس به درس طبقه‌بندی کرده‌ایم. بنابراین شما به راحتی می‌توانید پس از خواندن هر درس از درس‌نامه تعدادی سؤال را بررسی کنید. حواستان باشد این آزمون‌ها ۱۶ نمره‌ای و مثل یک آزمون کامل هستند. در کنار سؤال‌های این آزمون‌ها نکات مشاوره‌ای نوشته‌ایم. این نکات به شما در درس خواندن قبل از امتحان و پاسخگویی به آزمون در زمان امتحان کمک می‌کند.

(ب) **آزمون‌های طبقه‌بندی‌نشده:** آزمون‌های شماره ۳ و ۴ را طبقه‌بندی نکرده‌ایم تا دو آزمون نوبت اول مشابه آزمونی را که معلمان از شما خواهد گرفت، ببینید. (۲) **آزمون‌های نوبت دوم:** آزمون‌های شماره ۵ تا ۱۲ امتحان‌های نهایی برگزار شده در سال‌های ۱۴۰۰، ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ هستند. این قسمت هم، خودش به ۲ بخش تقسیم می‌شود:

(الف) **آزمون‌های طبقه‌بندی‌شده:** آزمون‌های شماره ۵ تا ۸ آزمون‌های نهایی خرداد و شهریور ۱۴۰۰ و دی ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ هستند که طبقه‌بندی کرده‌ایم. با این کار باز هم می‌توانید پس از خواندن هر درس تعدادی سؤال مرتبط را پاسخ دهید. هر کدام از این آزمون‌ها هم، ۲۰ نمره دارند در واقع در این بخش، شما ۴ آزمون کامل را می‌بینید. این آزمون‌ها هم نکات مشاوره‌ای دارند.

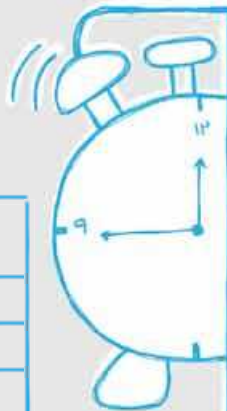
(ب) **آزمون‌های طبقه‌بندی‌نشده:** آزمون‌های شماره ۹ تا ۱۲ را طبقه‌بندی نکرده‌ایم؛ پس، در این بخش با ۴ آزمون نوبت دوم، مشابه آزمون پایان سال مواجه خواهید شد. این آزمون‌ها به ترتیب امتحان‌های نهایی خرداد ۱۴۰۱، خرداد ۱۴۰۲، شهریور ۱۴۰۱ و شهریور ۱۴۰۲ هستند.

(۳) **پاسخ‌نامه تشریحی آزمون‌ها:** در پاسخ تشریحی آزمون‌ها تمام آن‌چه را که شما باید در امتحان بنویسید تا نمره کامل کسب کنید، برایتان نوشته‌ایم.

(۴) **درس‌نامه کامل شب امتحانی:** در این قسمت تمام آن‌چه را که شما برای گرفتن نمره عالی در امتحان دین و زندگی انسانی (۳) نیاز دارید، تنها در ۲۲ صفحه آورده‌ایم، بخوانید و لذتش را ببرید!

یک راهکار: موقع امتحان‌های نوبت اول می‌توانید از سؤال‌های درس‌های ۱ تا ۷ آزمون‌های ۵ تا ۸ هم استفاده کنید.

درس دین و زندگی انسانی (۳)

درس‌ها	نوبت اول	نوبت دوم / شهریور و دی
اول	۵	۲/۵
دوم		
سوم	۴	۳
چهارم		
پنجم	۵	۳
ششم		
هفتم	۲	۱/۵
هشتم	-	
نهم	-	۴
دهم	-	
یازدهم		۳
دوازدهم		
سیزدهم		۳
قرائت (شفاهی)	۴	-
جمع	۲۰	۲۰

فهرست

صفحه	صفحه	نوبت	آزمون	پاسخ‌نامه
۲۴	۳	اول	(طبقه‌بندی‌شده)	آزمون شماره ۱
۲۴	۵	اول	(طبقه‌بندی‌شده)	آزمون شماره ۲
۲۵	۷	اول	(طبقه‌بندی‌نشده)	آزمون شماره ۳
۲۵	۹	اول	(طبقه‌بندی‌نشده)	آزمون شماره ۴
۲۶	۱۰	دوم	(طبقه‌بندی‌شده) ۱۴۰۰ خرداد	آزمون شماره ۵ نهایی خرداد ۱۴۰۰
۲۶	۱۲	دوم	(طبقه‌بندی‌شده) ۱۴۰۰ شهریور	آزمون شماره ۶ نهایی شهریور ۱۴۰۰
۲۷	۱۴	دوم	(طبقه‌بندی‌شده) ۱۴۰۰ دی	آزمون شماره ۷ نهایی دی ۱۴۰۰
۲۷	۱۶	دوم	(طبقه‌بندی‌شده) ۱۴۰۱ دی	آزمون شماره ۸ نهایی دی ۱۴۰۱
۲۸	۱۸	دوم	(طبقه‌بندی‌نشده) ۱۴۰۱ خرداد	آزمون شماره ۹ نهایی خرداد ۱۴۰۱
۲۸	۱۹	دوم	(طبقه‌بندی‌نشده) ۱۴۰۲ خرداد	آزمون شماره ۱۰ نهایی خرداد ۱۴۰۲
۲۹	۲۱	دوم	(طبقه‌بندی‌نشده) ۱۴۰۱ شهریور	آزمون شماره ۱۱ نهایی شهریور ۱۴۰۱
۳۰	۲۳	دوم	(طبقه‌بندی‌نشده) ۱۴۰۲ شهریور	آزمون شماره ۱۲ نهایی شهریور ۱۴۰۲
۳۱				درس‌نامه توپ برای شب امتحان

دین و زندگی (۳)	رشته: ادبیات و علوم انسانی	زمان آزمون: ۷۵ دقیقه	kheilisabz.com	نوبت اول پایه دوازدهم	نمره
ردیف	آزمون شماره ۱				
درس اول					
۱	براساس آیه ﴿يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾، منظور از این که خداوند هر لحظه دست‌اندرکار امری است، چه می‌باشد؟				
۰/۵	درستی یا نادرستی جمله زیر را مشخص کنید. این که انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی عمیق، والا و غیر قابل دسترس است.				
۱	به سؤال زیر پاسخ کوتاه دهید. بیت: «ذات نایافته از هستی، بخش / چون تواند که بود هستی‌بخش» بیانگر چه مفهومی از نیازمندی جهان به خدا در پیدایش است؟				
درس دوم					
۱	با توجه به مفهوم آیات پاسخ دهید. الف) ﴿قُلْ أَعْيَبَ اللَّهُ أَعْيَبِي رَبًّا﴾ بیانگر کدام یک از مراتب توحید است؟ ب) ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ﴾ بازتاب و نتیجه کدام یک از مراتب توحید است؟				
۰/۵	درستی یا نادرستی جمله زیر را مشخص کنید. عقیده به توانایی پیامبر اکرم ﷺ و اولیای دین در برآوردن حاجات انسان، عین توحید است.				
۱	اصطلاح زیر را تعریف کنید. توحید در ربوبیت: مراتب توحید و شرک ممکن است به صورت تعریف نیز فواسته شود.				
درس سوم					
۰/۵	جاهای خالی را با کلمه‌های مناسب پر کنید. محور و روح زندگی دینی ..... و محور و روح زندگی ضددینی، ..... است.				
۰/۵	گزینه درست را انتخاب کنید. اگر بگوییم «چرا تنها خدا را باید عبادت کرد؟» کدام عبارت قرآنی پاسخگوی ما خواهد بود؟ ۱) ﴿إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبِّكُمْ﴾ ۲) ﴿فَاعْبُدْهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ﴾				
۱	به سؤال زیر پاسخ کامل دهید. چگونه یک فرد دچار شرک عملی می‌شود؟				
درس چهارم					
۰/۵	به سؤال زیر پاسخ کوتاه دهید. به اقرار خود شیطان، او توانایی فریب چه کسانی را ندارد؟				
۰/۵	اصطلاح زیر را تعریف کنید. حُسن فعلی:				
۱	راه‌های تقویت اخلاص را نام ببرید. حُسن فعلی و فاعلی، از تعاریف مهم هستند.				
درس پنجم					
۰/۵	درستی یا نادرستی جمله زیر را مشخص کنید. کسی که اختیار را در بحث و سخن انکار می‌کند، در عمل از قدرت اختیار خود بهره‌ای نخواهد برد.				
۰/۵	جای خالی را با کلمه مناسب پر کنید. ما در جهانی زندگی می‌کنیم که قدر و قضای الهی بر آن حاکم است؛ یعنی ..... است.				
۱/۵	چه رابطه‌ای میان اختیار انسان با اراده خداوند وجود دارد؟ توضیح دهید.				
درس ششم					
۰/۵	آیه ﴿وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ...﴾ به کدام سنت الهی اشاره می‌کند؟ ارتباط آیات ابتدای درس ۶ با سنت‌های الهی و پیام‌های مربوط به آن‌ها را فراموش نکنید!				
۰/۵	گزینه درست را انتخاب کنید. یکی از عام‌ترین و فراگیرترین سنت‌های خداوند که هویت و شخصیت انسان‌ها با آن ساخته می‌شود: ۱) سنت امداد عام الهی ۲) سنت ابتلاء یا امتحان				

	kheilisabz.com	زمان آزمون: ۷۵ دقیقه	رشته: ادبیات و علوم انسانی	دین و زندگی (۳)	
نمره	نوبت اول پایه دوازدهم				ردیف
۰/۵			به سؤال زیر پاسخ کوتاه دهید. خداوند ما را با چه چیزهایی امتحان می کند؟		۱۸
۱			شناخت قوانین حاکم بر زندگی انسان ها چه نتایجی به دنبال دارد؟ (دو مورد)		۱۹
۰/۵			<div style="text-align: right; border: 1px solid black; padding: 2px; display: inline-block;">درس هفتم</div> جای خالی را با کلمه مناسب پر کنید. عادت به گناه و ..... آن، از پرتگاه های خطرناک سقوط در وادی ضلالت است.		۲۰
۰/۵			به سؤال زیر پاسخ کوتاه دهید. عواملی مانند شیطان، شرایط فرهنگی، اجتماعی و دوستان تا چه حدی در سرنوشت انسان نقش دارند؟		۲۱
۱			قساوت قلب را تعریف کنید و بگویید چگونه ایجاد می شود؟		۲۲
۱۶	جمع نمرات		موفق باشید		

ردیف	دین و زندگی (۳)	رشته: ادبیات و علوم انسانی	زمان آزمون: ۸۰ دقیقه	kheilisabz.com	نمره
	آزمون شماره ۹				نوبت دوم پایه دوازدهم - خرداد ۱۴۰۱
۱	با توجه به آیات قرآن و حدیث پاسخ دهید. عبارت قرآنی ﴿أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالذِّينِ فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ﴾ را ترجمه کنید.				۰/۵
۲	آیه ﴿ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتَ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَامٍ لِلْعَبِيدِ﴾ از نشانه‌های اختیار، به ..... اشاره دارد.				۰/۵
۳	۱) احساس رضایت یا پشیمانی آیه شریفه ﴿وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ﴾ بیانگر کدام سنت الهی است؟			۲) مسئولیت‌پذیری	۰/۵
۴	مطابق آیه ﴿... إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ با توبه همه گناهان حتی ..... هم آمرزیده می‌شود.				۰/۵
۵	حدیث امام علی <small>علیه السلام</small> که می‌فرماید: «گاهی، یک لحظه گناه، اندوه طولانی به دنبال دارد.» مربوط به کدام یک از آثار نامطلوب گناه در زندگی دنیوی و اخروی است؟ ۱) از بین بردن آرامش خاطر ۲) سلب توفیق				۰/۵
۶	درستی یا نادرستی گزاره‌های زیر را با (ص / غ) مشخص کنید. توبه در جوانی بسیار آسان‌تر از زمان پیری است.				۰/۵
۷	حقوق مادی انسان‌ها، بسیار مهم‌تر از حقوق معنوی آنان است.				۰/۵
۸	در جامعه عدالت‌محور، باید مظلوم بتواند به آسانی حق خود را از ظالم بستاند.				۰/۵
۹	یکی از ویژگی‌های فرهنگ علمی دوره اسلامی، اختصاص علم به طبقه یا قشر خاص بود.				۰/۵
۱۰	جملات زیر را با کلمات مناسب تکمیل کنید. یکی از مهم‌ترین مصداق‌های قاعده ..... این است که مانع سلطه رسانه‌ای و ارتباطی بیگانگان شویم.				۰/۵
۱۱	تمدن جدید با نگاه ..... به انسان در حوزه روابط زن و مرد، بیشترین آسیب را به نهاد خانواده وارد کرد.				۰/۵
۱۲	ملتی که به توانایی خود ایمان دارد، عبارت ..... را نه صرفاً در لفظ، بلکه در عمل بیان می‌کند.				۰/۵
۱۳	حالتی را که قلب انسان با تکرار گناه سخت شود و انجام هیچ گناهی او را ناراحت نکند، ..... می‌گویند.				۰/۵
۱۴	به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. دلایل حرام بودن قمار در دین اسلام را بنویسید.				۰/۵
۱۵	زمینه‌های پیدایش تمدن جدید را بنویسید.				۰/۵
۱۶	راه اصلاح و معالجه جامعه از بیماری‌ها و انحرافات اجتماعی چیست؟				۰/۵
۱۷	مهم‌ترین عامل برای حضور کارآمد یک کشور در میان افکار عمومی جهان چیست؟				۰/۵
۱۸	اصطلاحات زیر را تعریف کنید. ۱- شرک در ولایت: ۲- سنت ابتلاء:				۲
۱۹	ارتباط موارد سمت راست و چپ را تعیین کنید. (در سمت چپ یک مورد اضافی است.) ۱) شکستن سد جاهلیت و خرافه‌گرایی ۲) احیای منزلت زن و ارزش‌های اصیل او ۳) رفتار مسلمانان نسبت به یکدیگر الف) ارتقای جایگاه خانواده ب) دعوت به خردورزی و علم‌آموزی ج) پذیرش ولایت الهی د) برقراری پیوند برادری				۱/۵
۲۰	گزینه صحیح را انتخاب کنید. الف) مکاتب عرفانی و معنوی در غرب، موجب سردرگمی بشر امروز شده‌اند؛ زیرا ..... ۱) برآمده از آموزه‌های وحیانی نیستند. ۲) علم تجربی نمی‌تواند پاسخگوی همه نیازهای انسان باشد. ب) شیطان انسان را گام‌به‌گام به سوی گناه می‌کشاند؛ تا ..... ۱) میل به توبه در او خاموش شود. ۲) متوجه زشتی گناه نشود و اقدام به توبه نکند.				۱
۲۱	حکم فقهی هر یک از موارد زیر را بنویسید. (حرام - جایز - مستحب - واجب) (یک مورد اضافی است.) ۱- ورزش کردن به قصد آمادگی برای انجام وظایف الهی: ..... ۲- خرید و فروش فیلم‌ها و لوح‌های فشرده مناسب مجالس لهو و گناه: ..... ۳- اجتناب مسئولین از اشرافی‌گری و تجمل‌گرایی:				۱/۵
۲۲	به سؤالات زیر پاسخ کامل دهید. در چه صورت انسان گرفتار شرک عملی می‌شود؟				۵
۲۳	نیازمندی جهان به خدا در پیدایش را با استدلال ثابت کنید.				
۲۴	از میوه‌های درخت اخلاص، «نفوذناپذیری در برابر وسوسه‌های شیطان» را شرح دهید.				
۲۵	یکی از آثار منفی تمدن جدید «افزایش فاصله میان انسان‌های فقیر و غنی در جهان» است، آن را توضیح دهید.				
۲۶	چرا برای حضور مؤثر در جامعه جهانی «ترسیم چهره منطقی و عقلانی دین اسلام» ضروری است؟				
۲۰	جمع نمرات	موفق باشید			

پاسخ‌نامه تشریحی

آزمون شماره ۱ (نوبت اول)

- ۱- نیازهای دائمی موجودات لطف و فیض دائمی از سوی خداوند را طلب می‌کند و خداوند هر لحظه دارای فیضی جدید و مستمر برای آفریده‌هاست. چنین نیست که خداوند عالم را آفریده و آن را به حال خود رها کرده باشد، بلکه همواره امور هستی را تدبیر و اداره می‌کند؛ پس او هر لحظه دست‌اندر کار امری است.
- ۲- نادرست - معرفتی عمیق و والاست که در نگاه نخست مشکل به نظر می‌آید، اما هدفی قابل دسترس است.
- ۳- پدیده‌ها که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد، بلکه وجودش از خودش باشد.
- ۴- الف) توحید در ربوبیت
ب) توحید در مالکیت - (توحید در ولایت با زتاب و نتیجه مالکیت خداوند است.)
۵- نادرست - چون این توانایی را از خود آن‌ها دانسته‌ایم، شرک است.
۶- چون خداوند تنها خالق، مالک و ولی جهان است، تنها رب هستی نیز می‌باشد؛ او جهان را اداره کرده و به سوی مقصدی که برایش معین فرموده هدایت می‌کند و به پیش می‌برد.
۷- توحید - شرک
۸- گزینه «۱» - چون خداوند رب و پروردگار جهانیان است پس باید او را عبادت و بندگی کرد.
۹- اگر کسی دل به هوای نفس (بت درون) سپرده و او را معبود خود قرار دهد و اوامرش را به فرمان‌های خداوند ترجیح دهد یا در پی کسب رضایت قدرت‌های مادی و طاغوت‌ها (بت‌های بیرون) برآید، چنین شخصی گرفتار شرک عملی شده است.
۱۰- مؤمنان با اخلاص
۱۱- حسن فعلی یعنی کار به درستی و به همان صورت که خدا فرمان داده است، انجام شود.
۱۲- ۱) افزایش شناخت و معرفت نسبت به خداوند (۲) راز و نیاز با خداوند و کمک‌خواستن از او (۳) دوری از گناه و تلاش برای انجام واجبات
۱۳- نادرست - چنین شخصی در عمل از اختیار خود بهره می‌برد.
۱۴- قانونمند
۱۵- وجود اختیار و اراده در انسان ناشی از اراده الهی و خواست خداست. به عبارت دیگر خداوند اراده کرده است که انسان موجودی مختار و دارای اراده باشد. در فعل اختیاری، تا زمانی که ما اراده کاری را نکرده‌ایم، آن کار انجام نمی‌گیرد. در عین حال وجود ما، اراده ما و عملی که از ما سر می‌زند، همگی وابسته به اراده خداوند است. یعنی اراده انسان در طول اراده خداست و با آن منافات ندارد.
۱۶- سنت املاء و استدراج
۱۷- گزینه «۲» - سنت امتحان و ابتلاء یکی از عام‌ترین و فرآگیرترین سنت‌های الهی حاکم بر زندگی انسان‌هاست که ثابت و همیشگی است و سبب ساخته شدن هویت و شخصیت انسان‌ها می‌شود.
۱۸- خداوند با هر امر خیر یا شری ما را می‌آزماید.
۱۹- ۱) موجب نگرش صحیح ما نسبت به تلخی‌ها و شیرینی‌ها، بیماری و سلامتی، شکست‌ها و موفقیت‌ها و به طور کلی همه حوادث زندگی می‌شود. ۲) دیدگاه مؤمنان را نسبت به وقایع و حوادث جهان از دیگران ممتاز می‌سازد. ۳) بالاخره در روابط انسان با خدا، با خود و با دیگران تأثیر بسزایی دارد. (دو مورد کافی است).
۲۰- توجیه
۲۱- فقط در حدّ وسوسه و تحریک نقش دارند.
۲۲- حالتی است که قلب انسان نسبت به حق تسلیم نیست، تا آن‌جا که نصیحت هیچ نصیحت‌کننده‌ای در او اثر نمی‌کند. این حالت با تکرار گناه پیدا می‌شود؛ یعنی قلب با تکرار گناه، به تدریج چنان سخت می‌شود که دیگر انجام هیچ گناهی او را ناراحت نمی‌کند.

آزمون شماره ۲ (نوبت اول)

- ۱- ذات (چیستی)
- ۲- یعنی تمام موجودات، وجود خود را از او می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار می‌شوند و پا به عرصه هستی می‌گذارند.
- ۳- گزینه «۲» - شعر «ما همه شیران...» به نیازمندی انسان در مرحله بقا نیز اشاره می‌کند.
- ۴- ما و این جهان پدیده‌هایی هستیم که وجودمان از خودمان نیست. (مقدمه اول) موجوداتی که وجودشان از خودشان نیست (پدیده‌ها) در موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که وجودش از خودش باشد. (مقدمه دوم) نتیجه: ما و همه پدیده‌های جهان در پدیدآمدن و هست شدن خود نیازمند آفریننده‌ای هستیم که سرچشمه هستی است (خدا).
۵- درست
۶- خالق
۷- از آن‌جا که خداوند تنها مالک جهان است، تنها ولی و سرپرست جهان نیز هست و مخلوقات، جز به اذن و اجازه او نمی‌توانند در جهان تصرف کنند. چنین اجازهای به معنی واگذاری ولایت خداوند به دیگری نیست. بلکه بدین معناست که خداوند آن شخص را در مسیر و مجرای ولایت خود قرار داده است.
۸- جامعه توحیدی با آنان که با خداوند و مسلمانان دشمنی می‌ورزند، دوستی نمی‌کند.
۹- درست
۱۰- زیرا از یک سو هوای نفس وی هر روز خواسته جدیدی جلوی روی او قرار می‌دهد و از سوی دیگر قدرت‌های مادی که هر روز رنگ عوض می‌کنند، او را به بردگی جدیدی می‌کشانند.
۱۱- گزینه «۲» - حسن فاعلی
۱۲- نادرست - جمله در مورد اخلاص است، نه ایمان.
۱۳- نیایش و عرض نیاز به پیشگاه خداوند و یاری جستن از او برای رسیدن به اخلاص، غفلت از خداوند را کم می‌کند، محبت او را در قلب تقویت می‌سازد و انسان را از کمک‌های الهی بهره‌مند می‌نماید.
۱۴- تفکر و تصمیم
۱۵- الف) دچار شک و تردید شدن ← ۲) تفکر و تصمیم
ب) افسوس خوردن ← ۴) احساس پشیمانی
ج) مستحق مجازات دانستن ← ۱) مسئولیت‌پذیری
۱۶- علل عرضی
۱۷- به این معناست که نقشه جهان با همه موجودات و ریزه‌کاری‌ها و ویژگی‌ها و قانون‌هایش از آن خدا و از علم خداست (قدر) و اجرا و پیاده کردن آن نیز به اراده خداست (قضا). به همین دلیل، نه در نقشه جهان نقصی هست و نه در اجرا و پیاده کردن آن.
۱۸- هر کسی طعم مرگ را می‌چشد و قطعاً ما شما را با شر و خیر می‌آزماییم و به سوی ما بازگردانده می‌شوید.
۱۹- تلاشگر (مجاهد)
۲۰- خداوند سنت و قانون خود را بر این قرار داده است که هر کس، هر کدام از راه‌های حق یا باطل را برگزیند، بتواند از امکاناتی که خدا در اختیارش قرار داده است، استفاده کند تا در همان مسیری که انتخاب کرده است، به پیش رود.
۲۱- کسانی که دوست دارند کارهای بسیار زشت در میان مؤمنان شایع شود (آنان که به دنبال ترویج گناه هستند).
۲۲- نادرست - انسان به چیزی حرص می‌ورزد که نسبت به آن تحریک شود.
۲۳- ایمان به خداوند

۷- نیایش و عرض نیاز به پیشگاه خداوند و یاری جستن از او برای رسیدن به اخلاص، غفلت از خداوند را کم می‌کند، محبت او را در قلب تقویت می‌سازد و انسان را از کمک‌های الهی بهره‌مند می‌نماید.

۸- آب از آن جهت که دارای خصوصیات مانندی مایع سیال بودن، تعداد معین الکترون‌ها، درجه مشخص جوش آمدن و مانند آن است، داخل در تقدیر الهی است و از آن جهت که این ویژگی‌ها در آب تحقق می‌یابد، مشمول قضای الهی است.

۹- تصور می‌کنند تقدیر چیزی غیر از قانونمندی جهان و نظم در آن است که وقتی به حادثه‌های تعلق گرفت، هر قانونی را لغو و هر نظمی را بر هم می‌زند.

۱۰- نزول برکات الهی از آسمان و زمین

۱۱- در اصطلاح دینی، توفیق به معنای آسان نمودن است؛ یعنی خداوند، شرایط و اسباب را برای کسی که با نیت پاک، قدم در راه حق می‌گذارد و در این راه سعی و تلاش می‌کند چنان فراهم می‌سازد که وی بتواند آسان‌تر به مقصد برسد. این امداد خاص خدا، توفیق الهی نام دارد.

۱۲- فکر گناه

۱۳- درست

۱۴- تکرار گناه (اصرار بر انجام گناه)

۱۵- نادرست - تکرار توبه اگر واقعی باشد، نه تنها به معنی دور شدن از خداوند نیست بلکه موجب محبوب شدن انسان نزد خدا و جلب رحمت او می‌شود.

۱۶- تا در این فرایند تدریجی، متوجه زشتی گناه و قبح آن نشود و اقدام به توبه نکند. برای مثال شیطان از همان ابتدا، انسان را به رابطه نامشروع با جنس مخالف دعوت نمی‌کند، بلکه در گام اول سخن از یک دوستی ساده به میان می‌آورد، دوستی‌ای که فقط در حد صحبت و درد دل کردن است. اما در گام‌های بعدی و به صورت تدریجی چنان این دوستی را پیش می‌برد که فرد خود را غرق در فساد و آلودگی می‌بیند.

۱۷- الف ← واجب کفایی   ب ← حرام

ج ← مستحب   د ← واجب

۱۸- مسلمانان باید میان خود پیوند برادری برقرار کنند و با ظالمان و مفسدان مبارزه نمایند.

۱۹- آنان در مال خود برای محرومان و فقیران نیز حق معینی قرار داده‌اند.

۲۰- پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله با دعوت مردم به تعقل، آداب جاهلی زمان خود مانند این که شعر می‌سرودند اما برای شراب، شکار، غارت، عشق حیوانی و بت یا برای آمدن باران، آتش می‌افروختند و یا شتر سالم را با آهن حرارت دیده داغ می‌زدند تا شتر دیگری که مریض است بهبود یابد را نابود ساخت. (ذکر دو مورد کافی است).

۲۱- نادرست - در خارج از شبه جزیره عربستان هم دیده می‌شد.

۲۲- تفکر و تعقل (خردورزی)

۲۳- درست

۲۴- مصرف زدگی

۲۵- سبب سست شدن ارتباط شخصی و پیوسته انسان با خدا می‌شود. (یا واسطه قرار گرفتن کشیشان میان خداوند و بندگان او)

۲۶- به راستی زمین از آن خداست، آن را به هر کس از بندگانش که بخواهد به ارث می‌دهد و فرجام (نیک) برای پرهیزکاران است.

۲۷- سستی بنیان خانواده سبب می‌شود نسلی که از قوت و قدرت روحی برخوردار نیستند، مسئولیت‌های اجتماعی را بر عهده بگیرند.

◀ آزمون شماره ۹ (نوبت دوم) ▶

۱- «آیا دیدی کسی را که روز جزا را دروغ می‌خواند؟ (تکذیب می‌کند)؛ پس همان کسی است که یتیم را به سختی از خود می‌راند.»

۲- گزینه «۲» مسئولیت‌پذیری

۳- املاء و استدراج

۴- شرک

۵- گزینه «۱» از بین بردن آرامش خاطر

۶- درست

۷- نادرست - حقوق معنوی انسان‌ها بسیار مهم‌تر از حقوق مادی آنان است.

۸- درست

۹- نادرست - به طبقه یا قشر خاصی اختصاص نداشت.

۱۰- نفی سبیل

۱۱- مادی

۱۲- ما می‌توانیم

۱۳- قساوت قلب

۱۴- یک کار بیهوده است، پول و ثروت مردم را در مسیری که هیچ فایده‌ای برای جامعه ندارد به کار می‌گیرد. از طرف دیگر، میان برنده و بازنده کینه و دشمنی به وجود می‌آورد.

۱۵- (۱) کلیسا و تعالیم تحریف‌شده (۲) بهره‌گیری از تجربیات سایر تمدن‌ها

۱۶- انجام وظیفه امر به معروف و نهی از منکر

۱۷- استحکام و اقتدار نظام حکومتی یک کشور

۱۸- (۱) اعتقاد به این که علاوه بر خدا و در کنار او، دیگرانی هستند که سرپرستی جهان را بر عهده دارند و خودشان حق تصرف در جهان را دارا می‌باشند، شرک در ولایت است.

(۲) ابتلاء در لغت به معنای امتحان است و در اصطلاح دینی، به معنای قراردادن فرد در شرایط و موقعیتی است که صفات درونی خود را بروز دهد و درستی یا نادرستی آنچه را ادعا کرده مشخص سازد.

۱۹- (۱) شکستن سد جاهلیت و خرافه‌گرایی ← (ب) دعوت به خردورزی و علم‌آموزی

(۲) احیای منزلت زن و ارزش‌های اصیل او ← (الف) ارتقای جایگاه خانواده

(۳) رفتار مسلمانان نسبت به یکدیگر ← (د) برقراری پیوند برادری

۲۰- (الف) گزینه «۱» - برآمده از آموزه‌های وحیانی نیستند.

(ب) گزینه «۲» - متوجه زشتی گناه نشود و اقدام به توبه نکند.

۲۱- (۱) مستحب (۲) حرام (۳) واجب

۲۲- اگر کسی دل به هوای نفس (بت درون) سپرده و او را معبود خود قرار دهد و اوامرش را به فرمان‌های خداوند ترجیح دهد یا در پی کسب رضایت قدرت‌های مادی و طاغوت‌ها (بت‌های بیرون) برآید، چنین شخصی گرفتار شرک عملی شده است.

۲۳- مقدمه اول: ما و این جهان پدیده هستیم، یعنی وجودمان از خودمان نیست.

مقدمه دوم: موجوداتی که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد، بلکه وجودش از خودش باشد.

نتیجه: ما و پدیده‌های جهان در پدید آمدن نیازمند آفریننده‌ای هستیم که خودش پدیده نباشد و سرچشمه هستی باشد؛ یعنی خداوند متعال.

۲۴- اگر انسان در اخلاص پیش رود، به مرحله‌ای می‌رسد که دیگر فریب شیطان را نمی‌خورد، چراکه شیطان، خود اقرار کرده است که توانایی فریب‌دادن مؤمنان با اخلاص را ندارد.

۲۵- شکل‌گیری نظام‌های سیاسی جدید، بر پایه قدرت سرمایه‌داران و نفع‌طلبی فزاینده آنان بود. صاحبان سرمایه و صنعت، منابع طبیعی اکثر نقاط جهان را به بهایی بسیار اندک خریدند و یا با قدرت نظامی خود تاراج کردند و کالاهای خود را با قیمت‌های بسیار سنگین به مردم همان سرزمین‌ها فروختند. بدین ترتیب بخش کوچکی از جهان روزبه‌روز غنی‌تر شد ولی بخش اعظم آن در فقر و تنگدستی فرورفت.

۲۶- میان یک پیام و روش تبلیغ آن باید تناسب منطقی و معقول برقرار باشد. حق را نمی‌توان با روش‌های نادرست به دیگران رساند. دین اسلام یک دین منطقی و استدلالی است و هر آموزه و حکم آن براساس حکمت الهی تنظیم شده است. چنین دینی را نمی‌توان با تعصب‌های جاهلانه یا با روش‌های فریبکارانه تبلیغ کرد و نظر مردم را به سمت آن جلب نمود. ما باید از همان روش‌هایی که خداوند در قرآن کریم به پیامبر گرامی‌اش آموزش داده استفاده کنیم و بهره ببریم.

◀ آزمون شماره ۱۰ (نوبت دوم) ▶

۱- دلایلی روشن از سوی پروردگارتان آمد - هر کس نابینا شد به ضرر خود اوست.

۲- شرک عملی در بُعد فردی

۳- قساوت قلب

۴- کمک‌خواستن از خداوند - شکیبایی کردن

درس نامه توپ برای شب امتحان

عقل همان طور که نمی پذیرد یک پدیده بدون پدید آورنده باشد ← نمی پذیرد وجودی که ذاتاً موجود است، نیازی به پدیدآورنده داشته باشد.

نیازمندی جهان به خدای بقا

رابطه انسان با ساخته هایش:

- انسان پدیدآورنده و خالق اجزا و خواص آنها نیست. (بتا، در ساخت مسجد، هیچ کدام از مصالح مانند خاک و سنگ و ... و خواصشان مانند چسبندگی و استحکام و ... را پدید نیاورده است.)
- کار انسان در ساخته هایش فقط **چینش** و **جابه جا کردن** مواد است.
- بقای** آنها چه انسان می سازد به او **وابسته نیست** (مسجد با ساخته شدن از بتا بی نیاز می شود و پس از فوت بتا نیز باقی می ماند).

رابطه خداوند با مخلوقات:

- خداوند خالق همه موجودات و پدیده ها و خواص آنهاست. (در مثال بتا و مسجد، خداوند خالق سنگ و گچ و چوب و خواص آنها و حتی خالق بناست.)
- وجود و هستی همه موجودات و پدیده ها وابسته به خداست و خداوند هر لحظه اراده کند، آنها از بین می روند.
- بقای موجودات به خداوند وابسته است. (برعکس ساخته های انسانی که پس از ساخته شدن از انسان بی نیاز می شوند.)

نتیجه

جهان همواره و در هر «آن» به خداوند نیازمند است و این نیاز **هیچ گاه قطع یا کم نمی شود**. به عنوان مثال می توان گفت رابطه خدا با جهان، تا حدی شبیه رابطه مولد با جریان برق است، همین که مولد متوقف شود جریان برق هم قطع می گردد و لامپ های متصل به آن نیز خاموش می شوند.

موجودات پس از پیدایش نیز هم چنان **مانند لحظه نخست خلق شدن**، به خداوند نیازمند هستند. از این رو دائماً با زبان حال، به پیشگاه الهی **عرض نیاز** می کنند: ما چو ناییم و نوا در ما ز توست
ما چو کوهیم و صدا در ما ز توست
ما که باشیم ای تو ما را جان جان
تا که ما باشیم با تو در میان
ما عدم هاییم و هستی های ما
تو وجود مطلق، فانی نما
ما همه شیران ولی شیر غلم
حمله مان از باد باشد دم به دم

تدبر در قرآن

در آیات زیر تدبر کنید و به سوالات پاسخ دهید.

﴿يا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾

ترجمه ای مردم، شما به خداوند نیازمند هستید و خداست که [تنها] بی نیاز ستوده است.

پاسخ بی نیازی و غنی بودن خداوند و نیازمندی مخلوقات به او.

﴿يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾

ترجمه هر آنچه در آسمان ها و زمین است، پیوسته از او درخواست می کند. او همواره دست اندر کار امری است.

پاسخ نیاز و درخواست همیشگی همه موجودات و تدبیر خداوند برای آنها

۱- چرا موجودات پیوسته از خداوند درخواست دارند؟

چون همه موجودات برای لحظه لحظه وجود خود محتاج و نیازمند خدایند و اگر خداوند لحظه ای آنان را به حال خود واگذارد، همه نیست و نابود می شوند.

درس: هستی بخش

تفکر و اندیشه

در ذهن جوانه می زند.
در دل و قلب ریشه می دواند.
برگ و بار آن به صورت اعمال ظاهر می شود.

اندیشه مانند بذری است که:

پیامبر ﷺ می فرماید:
«افضل العبادة اِدْمَانُ التَّفَكُّرِ فِي اللَّهِ وَ فِي قَدْرَتِهِ»
ترجمه برترین عبادت، اندیشیدن مداوم درباره خدا و قدرت اوست.

نیازمندی جهان به خدای پیدایش

شناخت اولیه ما نسبت به هستی بخش جهان، بر اساس فطرت خویش است:

- او را می یابیم و حضورش را درک می کنیم.
- می دانیم در جهانی زندگی می کنیم که آفریننده ای حکیم آن را هدایت و پشتیبانی کرده و به موجودات مدد می رساند.
- برای شناخت عمیق تر درباره خدا و درک وجود او و شناخت صفات و افعال او، قرآن کریم راهای مختلفی به ما نشان می دهد که یکی از آنها تفکر درباره نیازمندی بودن جهان در پیدایش خود به خداست:

مقدمه اول: ما و اشیای پیرامون ما (حیوانات، گیاهان، جمادات، زمین، ستاره ها و کهکشان ها)، پدیده هایی هستیم که وجود و هستی مان از خودمان نبوده و نیست.

مقدمه دوم: پدیده ها (که وجودشان از خودشان نیست)، برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده هستند. پدیدآورنده ای که وجودش از خودش باشد؛ یعنی پدیده نباشد. ذات نیافتته از هستی، بخش خشک ابری که بود ز آب تهی ناید از وی صفت آبدهی به عبارت دیگر: یک موجود فقط در صورتی در وجود خود نیازمند به دیگری نیست که خودش ذاتاً موجود باشد. در این صورت:

الف) پدیده نیست و نیاز به پدیدآورنده ندارد. **ب)** همواره بوده است و همواره خواهد بود. **نتیجه** ما و پدیده های جهان، در پدید آمدن و هست شدن خود به آفریننده ای نیازمندیم که خودش پدیده نباشد و سرچشمه هستی باشد. این وجود برتر و متعالی «خدا» نامیده می شود.

پاسخ بده یک پرسش: چرا موجودات جهان باید به آفریننده نیاز داشته باشند، اما خود آفریننده به خالق نیاز نداشته باشد؟

استدلال «نیازمندی جهان در پیدایش به خدا» نمی گوید که هر موجودی به آفریننده نیاز دارد. - اگر کسی این را بگوید، باید نتیجه بگیرد که خدا هم به آفریننده نیاز دارد. نتیجه چنین فکری آن است که هیچ چیزی وجود پیدا نکند؛ زیرا هر موجودی را که فرض کنیم باید قبل از آن موجودی باشد تا آن را پدید آورد و این سلسله تا بی نهایت ادامه خواهد یافت و هیچ گاه هیچ موجودی پدید نمی آید. ← مفهوم «تسلسل علت ها» که از نظر عقلی محال است.

مثال: حرکت تعداد زیادی چرخ دنده در ساعت که هر یک دیگری را به حرکت درمی آورد بدون وجود یک محرک (موتور) مستقل و بی نیاز که حرکت را ایجاد کند، امکان پذیر نیست. نتیجه این که: **الف)** عقل انسان نمی گوید که هر موجودی به آفریننده نیاز دارد. ← بلکه می گوید «پدیده» نمی تواند خودبه خود پدید آید و حتماً آفریننده ای آن را پدید آورده است.

تفکر در حدیث

امام علی علیه السلام می فرماید: «ما رأیت شیئاً الا و رأیت الله قبله و بعده و معه» هیچ چیزی را ندیدم مگر این که خداوند را قبل و بعد و با آن دیدم.

تجلی خداوند در موجودات و آفریده‌هایش؛ یعنی خداوند بی پایان تمام جهان را پر کرده و همه جا حضور دارد و این حضور چنان نزدیک است که جدا انگاری مخلوقات از خدا امری ناممکن است؛ یعنی هم در دل تک تک ذرات عالم حضور دارد و هم خارج از آن‌ها. از این رو، انسان اگر اهل تفکر و تقوا باشد، به لطف الهی به مقامی می رسد که در همه چیز خدا را می بیند؛ یعنی تمام اشیا، مظهر و آیه و نشان دهنده خدا هستند و آیه، ماورای خود را نشان می دهد نه خود را.

مقصود امیرالمؤمنین از این که می فرماید قبل و بعد و همراه هر چیزی خدا را دیدم چه می باشد؟

تعبیر «رأیت الله قبله» اشاره به این نکته دارد که آن حضرت با نگاه دقیق خود وقتی به اشیا پیرامون خود می نگرند، درمی یابند که همه این اشیا پدیده‌هایی هستند که قبلاً نبوده‌اند؛ پس حتماً علتی آن‌ها را به وجود آورده است، پس پی به خالق آن می برد. تعبیر «معه» اشاره به این دارد که آن حضرت وقتی می نگرند که این شیء سرتاسر نیاز و فقیر در حال حاضر وجود دارد، پس درمی یابد که بقای آن مرهون خداست. تعبیر «بعده» اشاره به این دارد که ایشان وقتی می بینند که این شیء بعد از مدتی از بین رفت، می دانند که تنها خداست که خالق موت و حیات است؛ پس در فنای شیء نیز باز خدا را مشاهده می کنند.

ناتوانی در شناخت ذات و چیستی خداوند

موضوعاتی که می خواهیم درباره آن‌ها شناخت پیدا کنیم دو دسته‌اند:

1 موضوعاتی که در محدوده شناخت ما قرار می گیرند و انسان می تواند ماهیت و ذات آن‌ها را شناسایی کند. (گیاهان، حیوان‌ها، ستارگان و کهکشان‌ها)
2 ذهن ما توان و گنجایش فهم چیستی و ذات چنین موضوعاتی را دارد، زیرا همه آن‌ها اموری محدود هستند.

3 موضوعاتی که نامحدودند و ذهن ما گنجایش درک آن‌ها را ندارد؛ زیرا لازمه شناخت هر چیزی احاطه و دسترسی به آن است.

ما به دلیل محدود بودن ذهن خود نمی توانیم ذات امور نامحدود را تصور کنیم و چگونگی وجودشان را دریابیم.

4 خداوند حقیقتی نامحدود دارد در نتیجه ذهن ما نمی تواند به حقیقت او احاطه پیدا کند و ذاتش را شناسایی کند.

به همین دلیل پیامبر صلی الله علیه و آله فرموده است:

«تَتَكْرَرُ فِي كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَتَكْرَرُ فِي ذَاتِ اللَّهِ»

در همه چیز تفکر کنید ولی در ذات خداوند تفکر نکنید.

پاسخ به یک پرسش: چگونه می توان خدا را دید؟

رویت خداوند با چشم، چه در این دنیا، چه در آخرت، غیرممکن است.

علت: چشم ساختار مادی و جسمانی دارد و فقط از اشیا می تواند عکس برداری کند و توانایی دیدن همه اشیا مادی را هم ندارد، چه برسد به موجودات غیرمادی (مثل فرشتگان) و از این بالاتر وجود مقدس خدا که هیچ شکل و تصویری و هیچ طول و عرضی و ارتفاعی ندارد.

«لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَ هُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَ هُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ»

چشم‌ها او را در نمی یابند و اوست که دیدگان را درمی یابد و او لطیف و آگاه است.

عدم توانایی انسان در دیدن خداوند با چشم و آگاهی خداوند بر همه چیز

به نام خداوند جان و خرد

کزین برتر اندیشه بر نگذرد

:

۲- نیاز انسان به خدا شامل چه چیزهایی می شود؟

انسان هر چه دارد از خدا دارد و تمام داشته‌هایش از خداست. بالاترین داشته انسان همان نعمت وجود است که خدا به او عطا کرده است. از این رو انسان در هستی خود به خدا نیازمند است و این نیاز همواره و در هر آن است و هیچ گاه قطع یا کم نمی شود. سایر داشته‌های انسان که همه برآمده از نعمت وجود است نیز همه نیازمند و وابسته به لطف خداست و اگر خدا هر لحظه اراده کند، می تواند آن را از انسان بگیرد؛ بنابراین انسان سر تا پا نیازمند خداوند است.

۳- منظور از این که خداوند هر لحظه دست اندر کار امری است، چیست؟

نیازهای دائمی موجودات لطف و فیض دائمی را طلب می کند. او هر لحظه دارای فیضی جدید و مستمر برای آفریده‌ها است. چنین نیست که خداوند، عالم را آفریده و آن را به حال خود رها کرده باشد، بلکه همواره امور هستی را تدبیر و اداره می کند؛ بنابراین او هر لحظه دست اندر کار امری است.

آگاهی، سرچشمه بندگی

انسان‌های آگاه دائماً سایه لطف و رحمت خدا را احساس می کنند و خود را نیازمند عنایات پیوسته او می دانند.

هر چه معرفت انسان به خود (خودشناسی) و رابطه‌اش با خدا بیشتر شود:

1 نیاز به خداوند را بیشتر احساس می کند.

2 ناتوانی و بندگی خود را بیشتر ابراز می کند.

افزایش خودشناسی ← درک بیشتر فقر و نیاز ← افزایش بندگی

پیامبر صلی الله علیه و آله (به دلیل معرفت برتر و درک بیشتر)، عاجزانه از خداوند می خواهد که برای یک لحظه هم، لطف و رحمت خاصش را از او نگیرد و او را به حال خود واگذار نکند: «اللهم لا تكلني إلى نفسي طرفة عين أبداً» خدایا مرا چشم برهم زدن به خودم واگذار.

نور هستی

«اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ...»

خداوند نور آسمان‌ها و زمین است ...

پیام: خداوند نور هستی است و موجودات «وجود» خود را از او می گیرند و به سبب او پیدا و آشکار می شوند.

نور آن چیزی است که خودش پیدا و آشکار است و سبب پیدایی و آشکار شدن چیزهای دیگری نیز می شود.

4 خداوند نور هستی است؛ یعنی:

تمام موجودات، «وجود» خود را از او می گیرند و به سبب او پیدا و آشکار شده و پا به عرصه هستی می گذارند.

5 هر موجودی در حدّ خودش تجلی خداوند و نشانگر حکمت، قدرت، رحمت و سایر صفات الهی است. به همین دلیل کسانی که به دقت و تأمل در جهان هستی می نگرند، در هر چیزی خدا را مشاهده می کنند و علم و قدرت او را می بینند.

دلی کز معرفت نور و صفا دید

به هر چیزی که دید، اول خدا دید

***

به صحرا بنگرم صحرا تو بینم

به دریا بنگرم دریا تو بینم

به هر جا بنگرم کوه و در و دشت

نشان از قامت رعنا تو بینم

۲- توحید در مالکیت

هر کس چیزی را پدید می‌آورد، مالک آن است. چون خداوند تنها خالق جهان است، پس تنها مالک آن نیز هست. (توحید در مالکیت بازتاب و نتیجه معلول) توحید در خالقیت است.

﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ...﴾

ترجمه: آنچه در آسمان‌ها و آنچه در زمین است، از آن خداست.

پیام: خداوند مالک هستی است (توحید در مالکیت).

۳- توحید در ولایت

وقتی کسی مالک چیزی است، حق تصرف و تغییر در آن را هم دارد و دیگران بدون اجازه او نمی‌توانند در آن تصرف کنند. به این حق تصرف، ولایت و سرپرستی می‌گویند.

﴿... مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا﴾

ترجمه: آن‌ها هیچ ولی [سرپرستی] جز او ندارند و او در فرمانروایی خویش کسی را شریک نمی‌سازد.

پیام: توحید در ولایت

چون خداوند تنها مالک جهان است، پس تنها ولی و سرپرست جهان نیز هست و مخلوقات فقط به اذن و اجازه او می‌توانند در جهان تصرف کنند. (توحید در ولایت بازتاب و نتیجه معلول) توحید در مالکیت است.

اذن خداوند به مخلوقات برای ولایت:

به این معنا نیست که خداوند ولایت خود را به دیگری واگذار کرده است.

به این معناست که آن شخص را در مسیر و مجرای ولایت خود قرار داده است.

خداوند پیامبر ﷺ را ولی انسان‌ها معرفی کرده است ← یعنی ایشان را واسطه ولایت خود و رساننده فرمان‌هایش قرار داده است.

۴- توحید در ربوبیت

واژه ربّ:

- اهمیت فراوانی دارد و بعد از واژه «الله» بیشترین فراوانی را در میان اسماء الهی دارد.
- کلمه «رب» بیش از نصد بار و «رب العالمین» بیش از چهل بار در قرآن تکرار شده است.
ربّ به معنای مالک و صاحب اختیاری است که تدبیر و پرورش مخلوق به دست اوست.
کسی که خالق، مالک و ولی چیزی باشد، می‌تواند آن را تدبیر کرده و پرورش دهد و خداوند تنها خالق، مالک و ولی جهان است، پس تنها «ربّ» هستی نیز هست و جهان را اداره می‌کند و به سوی مقصدی که برایش معین فرموده هدایت می‌کند و پیش می‌برد.

رابطه تدبیر خداوند و تدبیر انسان:

توحید در ربوبیت به این معنا نیست که موجودات (به ویژه انسان) قدرت تدبیر ندارند. (باغبانی که زحمت می‌کشد، رشد درختان نتیجه تدبیر اوست.)

توحید در ربوبیت به این معناست که انسان و تدبیرش همه از آن خدا و تحت تدبیر او هستند. (باغبان و تدبیرش، تحت تدبیر خداست.)

﴿قُلْ أَعْيَرَ اللَّهُ أَبْعَى رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ...﴾

ترجمه: بگو: آیا جز خدا پروردگاری را بطلبم در حالی که او پروردگار همه چیز است؟ ...

پیام: توحید در ربوبیت و نفی شرک در ربوبیت.

نکته مهم: ارتباط مراتب توحید: هر مرتبه از توحید معلول و نتیجه مرتبه قبلی است.

توحید در خالقیت ← نتجه ← تولید در مالکیت ← نتجه ← توحید در ولایت

نتیجه: توحید در ربوبیت

هر آیه‌ای که از تدبیر و هدایت خداوند صحبت کند بیانگر توحید در ربوبیت است؛ مانند «کل يوم هو في شأن».

شرک و مراتب آن

شرک: به معنای شریک قراردادن برای خداست.

مشرك: کسی است که معتقد باشد خداوند شریک دارد.

۱- شرک در خالقیت: اعتقاد به این که چند خالق جهان را آفریده‌اند.

به بینندگان آفریننده را

نبینی، مرنجان دو بیننده را

نیابد بدو نیز اندیشه راه

که او برتر از نام و از جایگاه

خرد گر سخن برگزینند همی

همان را گزیند که بیند همی

ستودن نداند کس او را چو هست

میان بندگی را ببايدت بست

دیدن به وسیله «قلب» و ملاقات با خدا، نوعی از دیدن است که نه تنها امکان پذیر است، بلکه از برترین هدف‌های زندگی است و هر کس باید برای رسیدن به آن تلاش کند.

دوست نزدیک‌تر از من به من است

وین عجب‌تر که من از وی دورم

چه کنم با که توان گفتم که دوست

در کنار من و من مه‌جورم

اندیشه و تحقیق

با وجود شباهت‌های ظاهری رابطه خدا و جهان با رابطه ساعت‌ساز و ساعت، تفاوت‌های این دو رابطه را بنویسید.

۱ وجود جهان از خداست، اما وجود ساعت از ساعت‌ساز نیست و او فقط اجزای ساعت را تنظیم می‌کند.

۲ دوام و بقای ساعت وابسته به ساعت‌ساز نیست، اما بقای جهان وابسته به خداوند است.

درس ۲: یگانه‌بی‌همتا

مقدمه

مهم‌ترین اعتقاد دینی «توحید و یکتاپرستی» است.
اسلام دین توحید و قرآن کتاب توحید است.
در اسلام بدون اعتقاد به توحید هیچ اعتقاد دیگری اعتبار ندارد.
توحید سرلوحه دعوت همه پیامبران بوده است.
قرآن کریم اخلاق، احکام و همه اعمال فردی و اجتماعی مؤمنان را بر مدار توحید قرار داده است.

توحید مانند روحی در پیکره معارف و احکام دین حضور دارد و به آن حیات و معنا می‌بخشد.

توحید

توحید به معنای اعتقاد به خدای یگانه است؛ یعنی خدا بی‌همتاست و شریکی ندارد و این بیانگر اصل و حقیقت توحید است.

جمله «لا اله الا الله»:

- پیامبر ﷺ از آغاز رسالت خود از مشرکان می‌خواست با گفتن جمله «لا اله الا الله» دست از شرک و بت‌پرستی بردارند و به خدای یگانه ایمان بیاورند.

- با گفتن این عبارت تمام احکام و حقوق اسلامی فرد به رسمیت شناخته می‌شود و دفاع از حقوق او بر دیگر مسلمانان واجب می‌گردد.

- این جمله فقط یک شعار نیست بلکه التزام (پابندی) به آن، همه زندگی فرد مسلمان را در رابطه با خدا، خویشتن، خانواده، اجتماع و دیگر مخلوقات تغییر می‌دهد.

برخی مراتب توحید

۱- توحید در خالقیت

اعتقاد به این که خداوند تنها مبدأ و خالق جهان است، موجودات همه مخلوق او هستند و در کار آفرینش شریک و همتایی ندارد.

﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾

ترجمه: خدا آفریننده هر چیزی است ...